

Objektivita jako vědecký „ideál“

Důraz na objektivitu (někdy se říká jen „věcnost“, ale ve stejném smyslu) je ve vědách zcela oprávněný, pokud je chápán ve smyslu relativním, tedy jako požadavek co největší možné objektivity (či tv. „věcnosti“). „Naprosté objektivitu“ totiž nejen není možno dosáhnout (ať už pro lidskou nedostatečnost, ať pro přílišnou složitost, komplikovanost skutečnosti samé), ale vada samotného požadavku naprosté objektivitu spočívá ve falešném (ať už vysloveném nebo nevysloveném) předpokladu, že sama skutečnost má „objektivní“ povahu, tj. je skutečně „objektem“ resp. mnohostí, pluralitou „objektů“. Tento předpoklad je však *naším* předpokladem, není založen na žádné „zkušenosti“ se skutečností či skutečnostmi, ale je součástí *našeho* přístupu – vlastně jde o „ontologický předsudek“, který se kdysi stal jakýmsi „dogmatem“ pro samo pojetí vědeckosti, a byl prosazen nejprve ve vědách přírodních, především ve fyzice (a chemii). Postupně se šířil také v biologii, a posléze pronikl i do tzv. věd společenských. Dnes jsme však v situaci, kde tento předsudečný požadavek či „ideál“ byl otřesen všude, a to dokonce zejména právě tam, kde vznikl resp. kde byl postulován, totiž v teoretické fyzice. Jediný obor, který tímto otřesem jakoby neutrpěl, je čistá matematika, ale jenom proto, že její „objekty“ tak byly konstruovány. Tam, kde se matematika stává prostředkem k použití (aplikaci) na tzv. „objektivní realitu“, vzrůstá postupně zájem o jiné, nové její využití, eventuálně o vytváření nových typů jejích konstruktů, o jakési matematické „non-objekty“; v matematické „praxi“ se to už děje, ale bude to zřejmě ještě nějaký čas trvat, než to sami matematici budou s to podrobit náležitě reflexi, zcela odlišné od té dosavadní, tj. tradiční. (Pochopitelně každá taková reflexe vlastních aktivit musí vybočovat z rámce legitimních odborných možností matematiky, což platilo a platí i o té tradiční.) V každém případě však platí, že aplikovat matematické prostředky a postupy na supponovanou „realitu“ (tj. opravdovou skutečnost) znamená vždy metodicky pomíjet to, že každý momentální stav kteréhokoli „objektu“ je skutečně nějak spjat s jinými „objekty“ a posléze se všemi, tedy s celým vesmírem (a už proto je čímsi jedinečným, unikátním, co nemůže být nikdy úplně kvantifikováno, tj. totálně převedeno na „objektivitu“). Důraz na „procesy“, jak jej prosazoval třeba fyzik a matematik (nejen filosof) Whitehead vede nutně k tomu, že svět a veškerá skutečnost jeho i v něm, v jeho rámci, musí být poznávána a chápána jako dění, dějství, vlastně „dějinně“, pokud slovo „dějinný“ nechceme vyhradit jen oblasti lidských dějin. (Ale to bylo prolomeno už v biologii koncepcí evoluce, a po jistou dobu už je zvykem i v astrofyzice běžné mluvit třeba o vývoji hvězd, hvězdných soustav a dokonce celého „vesmíru“; ovšem otevřená je otázka, zda svět resp. vesmír je celkem, tj. zda to je „jednotlivina“.)

(Písek, 110418-1.)